

AURELIUS AUGUSTINUS

GOED ONDERWIJS, CHRISTENDOM VOOR BEGINNERS

Ingeleid, bezorgd en vertaald door Vincent Hunink en Hans van Reisen (Damon, Budel 2008) 216 blz., € 18,90.

Hoe kunnen we ervoor zorgen dat iemand met plezier onderwijs geeft? Geef de leraar zijn vak terug, zou Plasterk misschien zeggen. Een ander begint over de ontwikkeling van competenties of een leven lang leren. Het zijn hedendaagse antwoorden op een actuele vraag. Of liever: weer actueel, want eerder gebruikte kerkvader Augustinus (354-430 n.C.) ze als uitgangspunt voor zijn *Over goed onderwijs*. Volgens hem ligt het antwoord in een goede verstandhouding met de leerlingen: 'Hoe meer genegenheid we voelen voor de mensen voor wie we spreken, des te vuriger willen we dat zij aanvaarden wat ze aangereikt krijgen voor hun heil!'

Over goed onderwijs (*De catechizandis rudibus*) schreef Augustinus min of meer op verzoek. Een jonge diaken uit Carthago, Deogratias, vroeg hem om raad inzake een cursus godsdienstonderwijs. Diogratias gaf les aan mensen die voor het eerst kennismakten met het christendom: *rudis* ('ongeschoolde' of 'belangstellende'). Uit de tekst van Augustinus kunnen we opmaken met welke vragen de jonge diaken worstelde. Welke onderdelen van het christendom behandelde je nu in een beginnerscursus? En als je dan vertelt, mag je dan mensen proberen te overtuigen van het christendom, of moet je je beperken tot een

zakelijke uitleg over de regels en voorschriften? Wat moet je doen als je verhaal saai dreigt te worden?

In zijn antwoord toonde Augustinus zich een bemoeidigende leermeester. Eerst stelde hij zijn leerling gerust en stelde dat hij ondanks zijn vragen zelfvertrouwen moet hebben: hij was door anderen immers in staat geacht godsdienstonderwijs te geven. Het geschrift is vervolgens opgebouwd uit drie onderdelen. Het eerste (door de vertalers getiteld *Over goed onderwijs*) is het meest didactische. Daarin legt Augustinus uit hoe een verhaal opgebouwd moet worden, hoe je verschillende doelgroepen en

thousiasmeert en instrueert en wat het geheim van de blijmoedige docent is. Deel twee (in de vertaling *Praktische inleiding in het christendom*) is een modelbetoog over de geschiedenis van het christendom. Augustinus besluit zijn geschrift met een korte samenvatting van het voorgaande, zodat je ook als je maar heel kort de tijd hebt mensen in de meest essentiële onderdelen van het geloof kunt onderwijzen (getiteld *Christendom in een kwartier*).

De blijmoedige docent

Centraal in Augustinus' betoog staat de blijmoedige docent. Deogratias had als klacht dat hij zijn eigen betoog vaak 'waar-

deloos en ondermaats' vond. Augustinus herkende dat probleem en dacht dat het vooral te maken had met het menselijke onvermogen om immer stromende gedachten direct in de juiste bewoordingen over te brengen. Zeker als je boven de stof staat, dwalen de gedachten van een onderwijzer vaak af in de richting die hij zelf interessant vindt, maar waarmee hij geestelijk afstand neemt van zijn toehoorders. Het basisverhaal dat hij afsteekt, komt de leraar dan ongeïnspireerd voor. Dat kan voorkomen worden, aldus Augustinus. Een blijmoedige docent is zich bewust en vervuld van zijn opdracht. Deogratias moest niet vergeten dat Christus de gestalte van een slaaf had aangenomen, 'omdat Hij op die manier zwak werd met de zwakken om de zwakken te winnen!' (blz. 95). Een blijmoedige docent kan zijn hogere gedachten dan misschien niet precies onder woorden brengen, hij kan zijn woorden wel laten aansluiten bij de motieven van zijn gehoor. Het is voor een docent dus belangrijk om te weten wie hij voor zich heeft. Om kennis te maken met zijn leerlingen en hun overwegingen om wat te weten te komen over het christendom. Alleen als je weet met welke motivatie een leerling de les volgt, weet je op welke manier je hem de juiste dingen bij kunt brengen. Zo komt de inhoud van een betoog het beste over en mag de docent tevreden zijn met de goede werken die hij in naam van God verricht heeft.

Geloofsdisputen

In de tijd dat Augustinus *Over goed onderwijs* schreef, was het

christendom de kinderschoen net ontgroeid. Eerder had Constantijn de Grote een einde gemaakt aan de vervolgingen, met het Edict van Nicea was er een geloofsdoctrine en kort voor het uitkomen van het geschrift heeft Theodosius de Grote het christendom tot staatsgodsdienst verheven. Als bisschop van Hippo (in het huidige Tunesië) mengde Augustinus zich volop in de toen actuele geloofszaken. Dichtbij huis nam hij het op tegen de volgelingen van Donatus, bisschop van Carthago in 316. De Donatisten vonden dat geestelijken die zich tijdens de vervolgingen onwaardig hadden gedragen geen sacramenten meer mochten toedienen. In hun beleving was de rol van een zuivere geestelijkheid in het geloof belangrijker dan de sacramenten. Augustinus was het hier volstrekt mee oneens. En dan was er de Britse monnik en tijdgenoot Pelagius, die de erfzonde ontkende en van mening was dat de vrije wil van de mens ook na de zondeval nog intact was. Dat zou kunnen betekenen dat een gelovige door eigen verdiensten als zalige in het Rijk Gods zou kunnen worden opgenomen. Volgens Augustinus was het gehoorzamen aan Gods opdracht juist het resultaat van Zijn genade en niet de beloning. Toen in 410 koning Alarik en zijn Visigoten Rome innamen, werd dit door veel Romeinen gezien als een straf voor het afzweren van hun goden ten gunste van het christendom. Als reactie schreef Augustinus zijn hoofdwerk *De Civitate Dei* (Over de staat Gods). Daarin ontzenuwt hij de beschuldigingen dat de christenen verantwoordelijk zijn voor de rampspoed

Aurelius Augustinus

Goed onderwijs

Christendom voor beginners

[De catechizandis rudibus]

(Ingeleid, bevestigd en vertaald door Vincent Hunink en Hans van Raaij)

PAMON

die het Romeinse Rijk treft. Immers: ook toen het christendom nog niet zo invloedrijk was, beleefde de Romeinen af en toe barre tijden. Als je de geschiedenis van het Romeinse Rijk met die van de kerk vergeleek, dan was het volgens Augustinus duidelijk dat die eerste gebaseerd was op een haast dierlijke lust van overheersing en dominantie. De kerkgeschiedenis is verlopen volgens de intentie van Christus en de heilige geschriften. Hierin zie je de tweedeling die Augustinus aanbracht in het menselijke ras (*civitates*): zij die leven volgens de menselijke maatstaven en zij die leven volgens Gods wil.

Over goed onderwijs is een geschrift dat 1600 jaar na de eerste verschijning zijn waarde heeft weten te behouden. Dat heeft ook te maken met de soepele en leesbare, maar nooit gemakzuchtige vertaling. Hierdoor is het verhaal nergens gedateerd of plechtstatig. Zodoende is het in deze seculiere maatschappij opnieuw een goede eerste kennismaking met de geschiedenis van het christendom en biedt het docenten nog steeds een belangrijk inzicht: als je de liefde voor je vak wilt delen, moet je open staan voor de motieven waarmee jouw leerlingen je lessen volgen.